

Arkivysk. J. Matulaitis ir Vaižgantas

Ses. Ona Mikailaitė

Kun. Juozas Tumas (1869-1933), kurį geriau pažįstame literatūrinio Vaižganto vardu, daugelį metų buvo uolus vyskupo Jurgio Matulaičio, dabar palaimintojo, gerbėjas. Vaižgantas po Matulaičio (1871-1927) mirties bene pirmasis viešai skelbė jo šventumą.

Susipažino jiedu per Matulaičio konsekrecijos iškilmes Kaune, 1918 m., gruodžio 1 d. Šimet kaip tik sueina 85-eri metai nuo tos dienos. 2003 m. balandžio mėn. taip pat sukako 70 metų nuo Tumo-Vaižganto mirties 1933 m. Vėta prisiminti abi šias iškilmes mūsų tautos asmenybės, gyvenusias anais audringais laikais.

1918 m. grįžęs iš Rusijos, kur dalyvavo Petrapilio lietuvių seime, Tumas-Vaižgantas vėl apsigyvenęs Vilniuje, dirbo laikraštiniuku *Lietuvos aido*, kurį redagavo Petras Klimas. Jam pasitraukus, netrukus redagavimą perėmė Vaižgantas. Įsitraukęs į politinę bei visuomeninę veiklą, jis domėjosi visa kuo, kas vyko atgimstančioje Lietuvoje. Sužinojęs, jog kun. dr. Jurgis Matulaitis paskirtas Vilniaus vyskupu, labai džiaugėsi. Savo atsiminimuose užrašė: „Tuomet Vilniuje vargą varguose, rėdė, lyg pirmoji saulė nušvito. Mums rėdė, kad Vilniaus vyskupijoje nebėreiks kovoti už tautines lietuvių teises, R. K. bažnyčiose, pasibaigs nelemti vyskupijos administratoriaus prel. Michal-

kevičiaus (save laikiusio lenku ir pasirašiusio Michalkiewicz) kovos būdai, kad naujas, tikras vyskupas, kalbų mokėdamas, sugebės patenkinti lenkus, lietuvius ir gudus... Tad laukėme pasiilgę ne tik Bažnyčios atstovo, bet ir šiaip jau išmokslinto inteligento, kuris nusiimant socialinių dalykų, taip reikalingų visokių sukrėtų metu“ (Arkiv. Jurgis Matulevičius, monografija: red. Kazimieras Čibiras, išleista tėvų marijonų Marijampolėje 1933 m.).

Taiči kun. Tumas jau buvo prisirinkęs žinių apie būsimą vyskupą, tačiau neatrodė, kad jiedu būtų buvę asmeniškai pažįstami. Kaip spaudos atstovas, kunigiskai apsiirėjęs, Tumas išsirušė keliauti iš vokiečių okupuoto Vilniaus į Kauną drauge su Kazimieru Vizbaru, Lietuvos Valstybės tarybos reikalų vedėju, dalyvauti naujo vyskupo konsekrecijos iškilmėse. Tą kelionę traukiniu vaizgantiškai šmaikštumu jis vėliau aprašė. Vilniaus geležinkelio stotyje vokiečiai delegatų nepraleido, nors bilietus jie turėjo, bet trūko dokumento, liudijancio juodviečių higieną: „Stovime pusę valandos ar daugiau – nieko. P. Vizbaras vokiškai baras – nieko. Pagaliau antras skambutis. P. Vizbaras vokiškai šaukia: (Išsiuteliauk tu pats! O mes Valstybės tarybos nariai, to nesame reikalingi!) ir šoka per aukštą užvarą. Aš paskui jį – net sutana neužkliuvo. Cerberis griebė

mus už skverną, bet pro langą nepasiekė...“ (AJM, ten pat).

Lietuvos aido (1918, 157 nr.) Vaižgantas smulkiai aprašė Matulaičio vyskupiškus šventimus, įvykusius Kauno katedroje, pirmą Advento sekmdienį, 10 val. ryto. Šventimus suteikė žemaičių vyskupas Pranciškus Karevičius su dviem asistentais – Vilniaus kapitulos prelatu Karoliu Baidko ir Seinų kapitulos prelatu Matu Dabrila.

Patį iškilmingiausią apeigų momentą Vaižgantas aprašo itin vaizdžiai, mums primindamas, kodėl jį laikome mūsų literatūros klasiku.

„Keistą įspūdį daro tasai Kauno katedros Priekryžuotasis. Kiek ten visokių 'apaštalių', kiek visokių pagrazinimo gumbų, filiarų, piliastų, karnyžių, niškių, vis dėlto virš altoriaus plačiausia erdvė, kurioje Priekryžuotasis viešpatuoja vienas... vienas... visų apleistas. Nė po Jo kojų parkritusios moters nejaunkina mirties valandos.“

Panašų įspūdį darė ir vyskupo Jurgio konsekrecijos valanda. Aplink švyturioja keliolika asistentų. Blizga siūtiniai brangūs bažnytiniai apdarai. Keliolika jaunų levitų tarnauja. Vis dėlto, kniubščias kryžių parkritęs, vyskupas Jurgis prieš konsekruojantį jį vyskupą Prancišką rėdė vienas... vienas... visoje toje minioje. Nieko bendra su iškilmėmis, nes ten mezgasi bendrovė su Priekryžuotuoju; nes čia apsiimama Jo takai rodyti. Graudu, ašarojasi akys; ir baltė užčioja per kailį: ar teisė?..“

Katedra buvo perpildyta žmonių. Vargonais grojo kompozitorius Juozas Naujalis, giedėjo Kauno kunigų seminarijos klierikų choras. Pasibaigus konsekrecijos apeigoms, 1 val. po pietų, prasidėjo sveikinimai. Jų buvo daug: sveikino dvidešimt kelerios lietuvių organizacijos ir viena lenkų; sveikino ir prūsų, nekatalikų delegacija bei rusų šventikas kun. Ziemackis. Vyskupas Jurgis visiems atsakinėjo tai lietuvių, tai lenkų kalba. Kalbėjo maloniai, krikščioniškai. Vaižganto žodžiais: „Visa taikos, meilės, teisybės ir nuolankumo dvasia, kuri buvo jaučiama vyskupo Jurgio atsaikuose, sunku kurti sakiniais atšviesti: jos tebuvo galima gerti“ (L.A., nr. 157).

Gruodžio 8 d., Marijos Nekalto Prasidėjimo šventėje, įvyko naujo vyskupo ingresas į Vilniaus katedrą. Vaižgantas ir tose iškilmėse dalyvavo, vėliau prisimindamas jų nemalonumą lietuviu ausiai bei širdžiai: „Vilniaus katedros kunigai visa darė, kad lietuviškumas nebūtų per ingresą žymus. Prezbitarijoje nedavė vietos Lietuvos valdžiai ir lietuvių organizacijoms; nesutiko, kad popiežiaus (Benedikto

Arkivysk. Jurgis Matulaitis.

XV) laiškais (vyskupu paskyrimo bula) būtų skaitomas gudiškai, nors buvo išverstas. Tai buvo įkyrieji atsitikimai, kurie sudrumstė ingresą“ (AJM, p. 134).

triškais įvertinimais bėgamųjų dalykų. Ganytojas buvo visados kantrus ir maloningas, bet ir tiesos žodį atvirai pasakydavo“ (AJM, p. 134).

Jurgis Matulaitis ir Tumas-

Vis dėlto, kniubščias kryžium parkritęs, vyskupas Jurgis prieš konsekruojantį jį vyskupą Prancišką rėdė vienas... vienas... visoje toje minioje.

Savo Užrašuose pats vyskupas Matulaitis taip rašė apie ingreso iškilmes: „Minios laukė prie bažnyčios. Iš vyskupo sosto trumpai prabilau ir kunigus lotyniškai, o paskui iš sakys: pirma lenkiškai, paskui lietuviškai. Kanauninkas asistentas evangeliją skaitė tik lenkiškai, prieš pradėdamas kalbas... Pabaigęs lenkišką pamokslą, paklausiau, ar bus skaitoma evangelija lietuviškai. Atsakė, kad čia nesą tokio papročio. Man atrodė, kad prieš lietuvišką pamokslą reikėjo paskaityti lietuvišką evangeliją. Tiek to, nieko nesakęs, prabilau lietuviškai. I žmones kalbėjau karštai ir, kiek tik įstengiau, iš širdies. Regis, buvo ir lenkai, ir lietuviai patenkinti. Po sumos, grįždamas su prel. Hanusowiczium, dar kartą prašiau, kad Lietuvos tarybos ir valstybės atstovams užleistų pirmą vietą. Numaniau, kad čia kils daug nemalonių“ (Užrašai: 1918, gruodis, p. 157-158; red. O. Mikailaitė, Putnam, CT 1991).

Matulaičiui einant vyskupo pareigas Vilniuje, pirmaisiais jo valdymo metais, jiedu su kun. Tumu susitikdavo dažnai. Vaižgantas liudija, jog „Vyskupas Jurgis buvo lengvai prieinamas, nes visados buvo namie ir ypatingos etike- tos nesilaikė... Man tekdavo dažnokai sudrumsti Ganytojo ramybę kuriais nors audringais sumanymais ir ekscen-

laitis keliis sykius siuntė kun. Tumą, kaip patikimą savo atstovą, tartis su Kapsuku. Vėliau, lenkams užėmus Vilnių ir kun. Tumui tuomet esant *Lietuvos aido* redaktoriui bei įsivėlus į visokią lietuvišką veiklą, lenkams jis gerokai užkliūdavo. Lenkai jį skūsdavo vyskupu. Viena proga prel. Michalkevičius pranešė, jog lenkai pasipiktinę kad kun. Tumas su kun. Abaravičium nuolat su žydais tariasi prieš lenkus. Vyskupo pakviestas pasiaiškinti, kun. Tumas nurodė, jog tiems skundams nėra jokio pagrindo. Besikalbant vyskupas Matulaitis jam priminė dar anksčiau girdėtą nusiskundimą, jog lenkės davatkos piktinasi, mačiusios kun. Tumą po Vilnių vaikščiojantį be sutanos, dėvintį kažkokį margą švarką. Tumas iš savo pusės pasiteisino, kad tokiais drabužiais grįžęs iš Rusijos ir kitų neturįs. Savo sudėvėtą sutaną taupo šv. Mišioms laikyti. Vyskupas už tai nebėrė, patarė vilkėti tuo, ką turi, kol teks sulaukti geresnių laikų.

1919 m. vasario 28 d., vyskupas Matulaitis pažymėjo savo Užrašuose, jog labai anksti rytą gavęs iš kun. Tumo laiškėlį, prašantį užeiti į jo butą aprūpinti sakramentais, nes sunkiai susirgęs smegenų uždegimu. Atlaikęs šv. Mišias 6 val. ryto, vyskupas nuskubėjo pas Tumą. Suteikė jam sakramentus ir dar valandėlę su juo pasišnekejo. Vyskupas greit suvokė ligonio padėtį: „Matyt, jo vaizduotė labai buvo sujudusi ir galvą jam skaudėjo. Nuolat ranka griebėsi už galvos. Atrodė susilpnėjęs. Labai man jo gaila buvo. Tai gabus rašytojas: jo raštai nepaprastai vaizdingi. Jis pats, nežiūrint kai kurių silpnųjų, doras, geras kunigas, skaisčiai grynos sielos žmogus: idealistas, karštai mylįs savo tėvynę, visa širdimi jai atsidavęs. Gal per daug pasidavė tautiškumo srovei ir per daug pasidėjo pasauliniuose darbuose. Iš tikrųjų, jis sirgo ne smegenų uždegimu, o tik dėmėtąja šiltine. Dieve duok, kad pasveiktų“ (Užrašai: 1919, vasario 28 d., p. 216-217).

Tuo metu, kai kun. Tumas

jis atvyko apsidairyti. Jam patiko Kaune verdantis tautinis gyvenimas, nes čia gyveno ir dirbo Lietuvos šviesuomenė. Iš Vilniaus į Kauną jis persikėlė 1920 m. kovo mėnesį. Lietuviai vilniečiai jį su liudėsiu išlydėjo. Kun. Tumas tačiau ir toliau domėjosi tuo, kas dedasi Vilniuje. 1920 m. spalio 8 d. jis *Lietuvos aidui* parašė aštrų straipsnį, pavadinantį: „Lietuvių Gogota Vilniuje“. Tame straipsnyje ypač atjautė vyskupo Matulaičio sunkią padėtį Vilniuje:

„Pereitą savaitę buvo sudaryta kita demonstracija jau politinė, jau tiesiai prieš vyskupą lietuvį, Dr. Jurgį Matulevičių. Minios slankiojo šaukdamos: 'Šalin lietuvį!'...“ Dr. Jurgis Matulevičius per gerai žinomas Rymui, kad jis leistų intrygoms jį išversti iš sosto ir vyskupiją palikti tikrai dvasiškai pražūčiai. Vilniaus supūdytos širdims tik vyskupas vienuolis tegali būti vais-tas“.

Matulaičiui mirus Kaune 1927 m., sausio 29 d., Tumas-Vaižgantas dalyvavo jo laido-tuvėse, toje patioje Kauno katedroje, kur prieš devynerius metus matė jį konsekruojamą vyskupu. Tuo metu Vaižgantas dėstė lietuvių literatūrą Vytauto Didžiojo universitete ir buvo Vytauto bažnyčios rektorius – darbai, kuriuos tikrai būtų pagyręs vyskupas Matulaitis.

Kai marijonai sumanė leisti monografiją paminėti Matulaičio mirties penkmetį, du Vaižganto straipsniai jon pateko. Nuostabiai šiltai ir įžvalgiai jis apibūdino daug išskendėjusių, šviesų Matulaičio veidą:

„O betgi skaisčiai spindėjo jo veidas. Jis šypsojosi visiems, draugams, šalininkams ir priešininkams. Kam ir dėl ko? Šeštojo dešimtyje metų jo vyzydyje tebebuvo jaunatvės ugnelė nepritegusi. Dėl ko? Kas jam tai padarė. Liga, tas didysis gyvenimo filosofas, išminties šaltinis, prizmė, per kurią tikriausiai matai pasaulio vertybes. Ji gera ir bloga įtikslina. Krikščioniškai dorėdamas, tobulėdamas Dr. Matulevičius apsisprendė: jei mano gyvybė ne man džiaug-

Pasaulyje nieko nėra be tikslo. Ir jis atidavė save visą – žmonėms.

kovojo už lietuvių teises lenkų okupuotame Vilniuje, laikinojoje sostinėje Kaune buvo kuriamos Lietuvos valstybės istaigos, leidžiami laikraščiai. Prezidentas Antanas Smetona pasigedo energingojo kun. Tumo ir kvietė persikelti į Kauną. 1920 metų pradžioje

tis, tai vis tiek jį reikalinga – kitiems. Pasaulyje nieko nėra be tikslo. Ir jis atidavė save visą – žmonėms...“ (AJM, p. 67).

Vaižgantas mirė 1933 m. balandžio 29 d. Kaune, sulaukęs 64 metų, Matulaitį pragyvenęs šešerius metus.

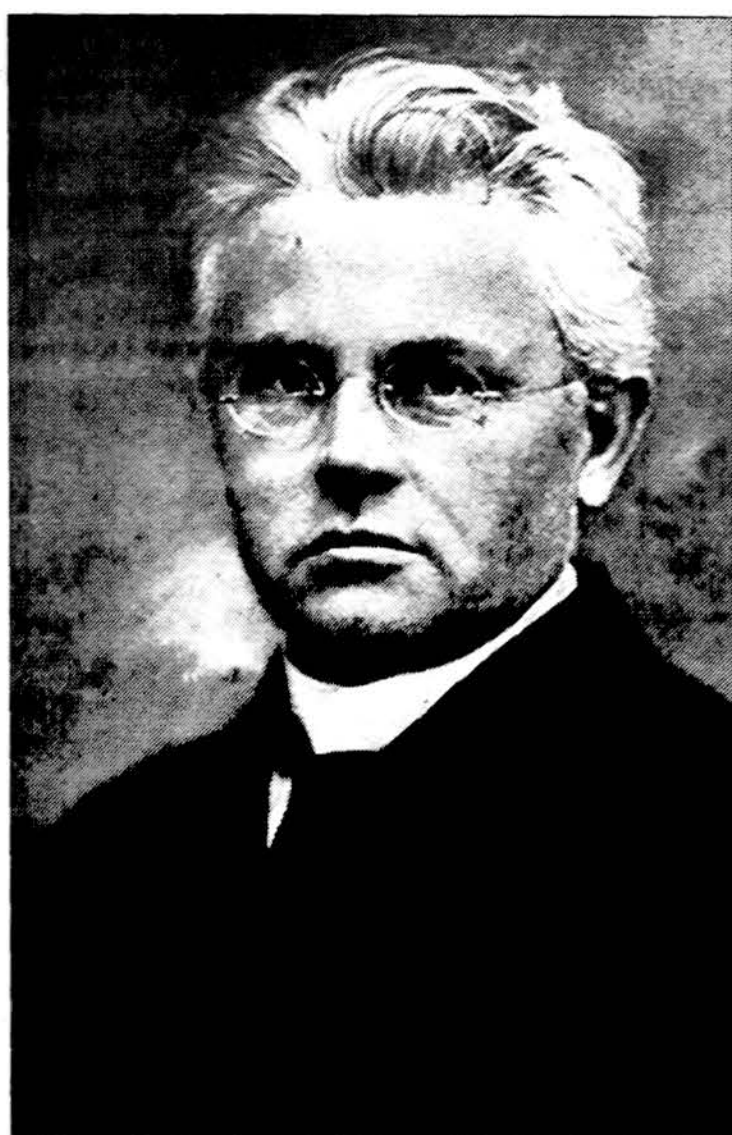
Šio šeštadienio priedo puslapiuose:

Arkivysk. J. Matulaičio ir Vaižganto bendravimas. — 1 psl.

Lietuvių fondo premijos laureatas. Poetinis rėduo. — 2 psl.

Dviejų skirtingų fotomenininkų paroda. — 3 psl.

Leidiniai: *Prakalbinta praeitis; Su adata širdyje*. — 4 psl.

Kun. Juozas Tumas Vaižgantas.

Kauno Medicinos universiteto kardiologijos klinikos širdies ir kraujagyslių chirurgijos laboratorijos darbuotojai.

Lietuvių fondo premija atėjo pačiu geriausiu laiku

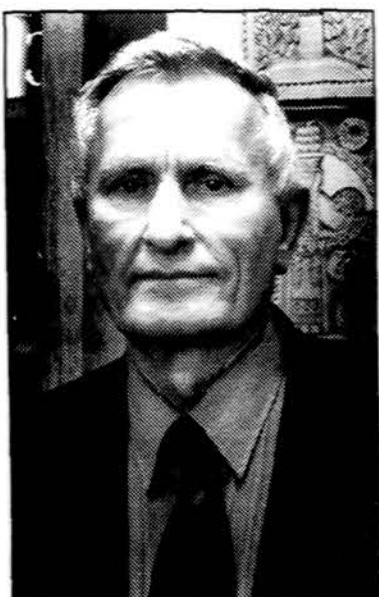
„Nuosirdžiausiai dėkojame už ilgamečio mūsų mokslinio-praktinio darbo aukščiausią įvertinimą, paskiriant Lietuvio fondo Dr. Antano Razmos vardo metinę premiją. Man, kaip buvusiam Altajaus tremtiniui, taip pat malonu, kad ji dar skirta bolševikų nužudytų Panevėžio gydytojų — J. Žemgilio, S. Mačiulio ir A. Gudonio atminimui“.

Taip savo padėkos žodį š.m. lapkričio 8 d. Lietuvio pasaulio centro salėje, Lemont, Ill., pradėjo prof. dr. Arimantas Dumčius, kai jam buvo iškilmingai įteikta Mokslinės medicinos (25.000 dol.) premija. Tai jau trečioji kasmetinė, Lietuvio fondo skiriama, Dr. Antano Razmos vardu pavadinta, premija. Pirmoji paskirta Vasario 16-osios gimnazijai Vokietijoje, antroji (2002 m.) — Vilniaus Valstybiniame kvartetui. Kasmet premija skiriama vis kitai lietuviškos visuomeninės ar kultūrinės veiklos šakai.

2003-ųjų metų laureatas, prof. A. Dumčius yra Kauno Medicinos universiteto Biomedicininių tyrimų instituto, Širdies ir kraujagyslių chirurgijos laboratorijos vadovas, tad šis įvertinimas tuo pačiu suteiktas ir laboratorijai, ir jos darbuotojų kolektyvui. Numatoma, kad už premijos pinigų Kauno Medicinos universiteto mokomajame-laboratoriniame korpuso bus įrengtos modernios eksperimentinės operacinės, suteikiančios galimybę siekti dar svesnesių darbo rezultatų.

„Mano vadovaujama širdies ir kraujagyslių chirurgijos laboratorija buvo įkurta prieš 23 metus tuometinio Kauno Medicinos instituto (dabar universitetas) rektoriaus Zigmundo Januškevičiaus, Lietuvos kardiologijos sukūrėjo, kuris matė pasaulio medicinos vystymosi tendencijas, ypač interencines kardiologijos srityje, be kurios neįmanoma išgelbėti sergančius širdies liga. Per tuos metus nuėjome labai sunkų ir sudėtingą kelią, nes kone iš nieko, blokuojant sovietiniam režimui, Kauno klinikoje reikėjo sukurti medicinos technikos ir elektronikos bazę, parengti kvalifikuotus specialistus, kurie remtųsi ir patys plėstų šiuolaikinę kardiologijos bei širdies chirurgijos mokslo naujoves. Didelio ryžto dėka, remiant universiteto ir klinikų vadovybę, pavyko tai padaryti...“

Nors savo padėkos kalboje prof. Dumčius to nepaminėjo, bet jam šiuos tikslus pasiekti reikėjo dar daugiau pastangų, nes, kaip sovietiniame koncentracijos lageryje žuvusio tėvo

Prof. dr. Arimantas Dumčius.

(Kauno savivaldybės brand-majoro Stasio Dumčiaus), tremtinių sūniui, vos sulaukusiam vienerių metų su šeima ištremtam į Altajaus kraštą (Arimantas Dumčius gimė 1940 m. sausio 4 d.), sąlygos siekti mokslo ir kopti sėkmingos karjeros laiptais buvo nepalyginamai sunkesnės.

„Sovietiniais laikais mūsų visus išradimus-patentus pargrobė Maskva. Jie nepatvirtindavo išradimų, jei neištraukdavome rusiškų pavardžių. Tik patobulinimai — racionalizacijos liko mums. Visgi mes įsitvirtinome pasaulio medicinos spaudoje. Žurnaluose mus cituoja, kai rašoma apie širdies pagalbininkų kūrimą, elektrinę stimuliaciją, koronarines ligas chirurgija.“

Jau 1993 m. Kaune atlikome 100 širdies operacijų ir metus su dirbtine kraujo apytaka. Dėkoju daugeliui tautiečių, kurie mus rėmė ir materialiai, ir moraliai. Noriu ypač paminėti kardiologą dr. Rimgaidą Nemicką, kurio dėka per 30 gydytojų ne kartą specializavosi Čikagos ligoninėse. Istorija niekada nepamirš Lietuvos fondo kūrėjų ir visų, prisidėjusių, rengiant ir padedant jaunajai lietuvių specialistų kartai. Kauno kardiologija ir širdies chirurgija šiandien yra patikimose rankose. Širdies chirurgijos laboratorijoje parengti 7 profesoriai, 40 medicinos mokslo daktarų. Vadovaujant klinikos vadovui prof. R. Benečiui, šiame bus atlikta 850 moderniausių širdies operacijų, naudojant dirbtinę apytaką. Sekmingai persodinta širdis 5 ligoniams. Įrengtos naujos operacinės ir reanimacijos skyrius. Pamažu ruošiamas didžiulis kardiologijos korpusas, tačiau šiuolaikinio mokslo vystymui neturime eksperimentines operacines. Todėl ši premija yra tiesiogė pagalba, kuriant eks-

perimentinį Kauno Medicinos universiteto departamentą. Ačiū už tai! — premijos įteikimo iškilnėse savo padėkos kalbą baigė prof. dr. Arimantas Dumčius.

Jo biografijoje — daug svarbių pasiekimų, atliktu mokslinių darbų. Baigęs Kauno Medicinos instituto gydomąjį fakultetą 1965 m., dirbo Kauno klinikų chirurgu, KMI chirurgijos asistentu, docentu (1977 m.), kardiologijos profesoriumi (1986); nuo 1979 m. iki šiol yra KMI Biomedicininių tyrimų instituto širdies ir kraujagyslių chirurgijos laboratorijos vadovas. Prof. dr. Dumčiaus mokslinio-praktinio darbo kryptis: išeminės širdies ligos diagnostika ir chirurginis gydymas, organų elektrinė stimuliacija, pagalbinės širdies kurimas. Yra paskelbęs per 300 medicinos mokslinių straipsnių, 18 išradimų, dviejų knygų, penkiolikos metodinių — mokomųjų leidinių autorius.

Tačiau jo veikla nusidriekusi ir už KMU sienų. Nuo pat Lietuvos Atgimimo pradžios dr. Dumčius dalyvauja visuomeniniame politiniame tautos judėjime. Buvo Kauno Sąjūdžio tarybos narys, nuo 1991 m. Lietuvos žmogaus teisių gynimo asociacijos pirmininkas, ES ateities Lietuvos Forumo tarybos narys, testinio leidinio *Lietuvių tauta ir pasaulis* sudarytojas bei redaktorius. 2003 m. išleides knygelę *Lietuvos širdies chirurgijos ištakos, raida ir perspektyvos*.

Siuo metu yra Kauno miesto tarybos narys, sveikatos komiteto pirmininkas, Lietuvos konservatorių frakcijos narys.

Pakviestas atvykti į JAV Mokslinės medicinos premijos įteikimo progą, prof. dr. Arimantas Dumčius, lydimas šios premijos skyrimo komisijos

koordinatoriaus dr. Jono Valaičio (premiijos skyrimo komisijos pirmininkė yra dr. Daina Variakojis), apsilankė Draugo redakcijoje, kur maloniai sutiko įsijungti į pokalbį.

—Koks buvo Jūsų pirmasis išspūdis, sužinojus, kad esate LF Dr. Antano Razmos vardo Mokslinės medicinos laureatas?

—Nesitikėjau nei aš, nei mano kolegos, kad ši premija mums bus paskirta. Žinoma, apsidžiaugėme. Net vyriausybiniis apdovanojimas tokio išspūdis nebūtų padaręs, kaip ši premija, dėl to, kad tai ne vien mano, bet viso kolektyvo darbo įvertinimas. Juk per 23 metus atkakliai dirbome — anais laikais buvo labai sudėtinga — bet mes vis tiek išsilaikėme, daug pasiekėme. Šis įvertinimas mums labai svarbus — moraliai, psichologiškai.

—Jūs pasižymėjus ne tik medicinos srityje, bet ir visuomenine politine veikla. Bent trumpai nukrypime į šią temą.

—Mūsų šeimoj visą laiką buvo labai stiprus tautinis nusiteikimas. Visi esame tremtiniai, ir aš pats augęs Sibire — Altajuje. Prasidėjus Lietuvos Atgimimui, mes į jį automatiškai įsijungėme. Mane labai sužavėjo, kad mano jauni vyrai toje širdies chirurgijos laboratorijoje, įėjus būty reikėjo, jie būtų, sakykim, kokiems 1991-aisiais, eję į barikadas ir gynę tėvynę.

—Inteligentija labai atkakliai ejo į Atgimimą, bet paskui jie nusivylė ir sulindo į pašalius. Tiesa, nuėjo į pašalius ir reksiniai. Tik vienas kitas, šalia savo tiesiogio darbo, vykdė ir tautinę veiklą. Tarp tokių buvau ir aš.

—Štai prieš mūsų akis penkios Lietuvos tauta ir pasaulis knygtės. Papasakokite apie jų atsiradimą bei paskirtį.

—Nepaslapstis, kad dabar daugelis nusivylęs nepriklausomybe ir igyta laisve, kad praktiškai žmonės nėra dvisiniai laisvi. Tuo tarpu inteligentija iš visuomeninės veiklos nusišalino, daugiausia dėl to, kad jai buvo daroma priekaištų, ką dirbo anais laikais. Jie buvo kvalifikuoti specialistai, turėjo humanitarinį ir kitokią intelektą, tad dažnai nusiskundavo: mes pragyvenim, ir taip rusendami dingim iš visuomenės veiklos... Tai jie patys pasiūlė šią dalyką.

Mes pradėjome organizuoti intelektualų konferencijas, atsiliepdami į labai svarbius klausimus, sakykim, kas yra Europos Sąjunga, kas yra tautiškumas, kodėl mes galim prarasti savo tautiškumą, kaip jį apsaugoti, kas yra globalizacija, kokią ji turi įtaką

tautiškumą, ir lietuviškumą, jo išlaikymą, kas atsitiks po mūsų ištėjimo į ES, ir pan.

Taigi tų svarstymų temos ir atsispindi šiose knygelėse. Tai tarytum ateities vizija, kokia Lietuva bus po dešimt, po dvidešimt metų.

—Bet šios konferencijos, ir tuo pačiu leidiniai, nepasiekia platesnių tautos masių. Jie skirti intelektualams. Kaip tik provincijai, eiliniam Lietuvos piliečiui reikia tokios švietėjiškos programos. Intelektualai, be abejo, geriau supranta, kas yra tautiškumas ir kaip jį išsaugoti. Kaip manote, prieiti prie eilinio Lietuvos gyventojo?

—Tai čia dar mes neturime tos idėjos ir to tikslo nesiekiamo. Mums buvo svarbiausia patiemis susigaudyti principiniuose dalykuose, nes tikrai daugelis nesuvokė, kur mes einame, ir į ką einame. Dabar, kaip minėjote, galbūt jau reikėtų leisti žemyn... —Bent iš čia žiūrint, mes matome dvi Lietuvos: vieną yra miestai, ar, kaip Jūs sakote, intelektualai, kita — visa Lietuva. Tarp jų tvyro nemažas skirtumas.

—Mes vis dar norime palaikyti Europos Sąjungos. Nes, matote, ji inėš daug direktyvų. Kada mes atsiversim Europos Sąjungai ir patys į ją įsigilinsime, tada visai kitaip mąstysime ir bus lengviau žmonėms kažką pateikti.

—Ar, Jūsų nuomone, Europos Sąjunga sudaro didelį pavojų Lietuvos tautiškumui, ar Lietuva joje neišnyks?

—Grėsmės yra. Jos yra tikros ir jas reikia sąmoningai išsivirti. Viena pagrindinių — nutautimas. Bet aš sakau, kad taip neįvyks. Reikia atsivėlgti į lietuvių būdą. Lietuvių niekada nepasiduos kaimynui. Vis tiek yra stipri lietuviška ambicija. Buitinė, ekonominė, ir kitokia padėtis lietuvių labai jaudina, nes mes vaziuosime iš parodas, lankysim kaimynines valstybes ir visuomet norėsime kiek galime geriausiai pasirodyti.

—Sustokime prie dar vienos, Jūsų paruoštos, knygelės *Lietuvos širdies chirurgijos ištakos, raida ir perspektyvos*. Prašau trumpai supažindinti su šiuo leidiniu.

—Iki šiol dar nebuvo Lietuvos širdies chirurgijos istorijos. Kaip žinoma, Lietuvoje veikia trys centrai. Šiuo metu Lietuvos širdies chirurgija jau lygiuojasi į europinę širdies chirurgiją ir net už Atlanto. Manysiu, kad po poros metų busime tarp tų 50 geriausių centrų Europoje. Taigi, šioje knygelėje yra tarsi inventoriacija, ką mes atlikome, kaip tas vystėsi ir ką reikėtų toliau padaryti. Tai Lietuvos širdies chirurgijos istorija nuo 19 a. pabaigos iki šių dienų. Paminėti ir iškilię širdies chirurgijos kūrėjai, jų biografijos.

—Grįžkime prie Jūsų atvykimo į JAV tikslo — Lietuvio fondo premijos. Kaip ji bus praktiškai panaudota?

—Mums reikia eksperimentinės operacinės. Jau esame neblogoj isirengę klinikinę dalį, o eksperimentinę norime steigti, kad galėtume išvystyti unikalę metodiką. Patalpas mums jau paskyrė Kauno klinikoje ir praktiškai šitą premijos pinigų užteks, kad būtų galima atlikti remontą ir operacines įrengti. Mano vadovaujamo būrelio studentai, rezidentai laukia, kad kuo greičiau būtų galima pradėti da-

Lietuvių fondo valdybos pirm. Povilas Kilius (kairėje), Mokslinės medicinos premijos laureatas prof. dr. Arimantas Dumčius ir LF tarybos pirm. dr. Antanas Razma. Vytauto Jasinevičiaus nuotr.

Poetinio rudens laureatas

Poetas Vladas Braziūnas. A. Žiziūno nuotr.

Šiame poetinio rudens renginiai prasidėjo ne Druskininkuose, bet Vilniuje, Rašytojų klube. Jau iš karto susidarė išspūdis, kad šios svarbios ir plačiai pripažintos šventės vadžias į savo rankas paėmė jaunimas. Dviejuose pirmuosiuose vakaruose savo poeziją skaitė vien jauni, visuomenė dar mažai žinomi poetai — vieni jau išleide savo pirmuosius rinkinius, kiti dar nespėję, bet naujais ieškojimai, savita poetika ir poezija jau pasireiškė literatūrinėje periodinėje spaudoje. Tai, pavyzdžiui, Agnė Žagrakalytė, Artūras Valionis, Vytas Deksnys, Darius Pocevičius, Žilvinas Andriūšis ir dar geras dešetka kitų jaunų balsų.

Kitas ryškus išspūdis: į poetinį rudenį gausiai prigužėję Europos šalių poetai — iš Didžiosios Britanijos, Belgijos, Islandijos, Latvijos, Slovėnijos, Prancūzijos, Švedijos, Vokietijos... Buvo keli poetai ir iš Amerikos žemyno. Bet juos jau negalėtum vadinti svečiais — amerikiečiai Kerry Shawn Keys, Gerardo Beltran — jau ne pirmus metus gyvena Vilniuje, pramokę lietuvių kalbos. Jų pėdomis linkęs sekti ir, Lietuva bei jos kultūra susidomėjęs, jaunas JAV pilietis Anthony McCann. Kadangi jau kelinti metai Druskininkų rudens poetinėje šventėje dalyvauja dešimtys užsienio poetų, tai dažnas šią šventę linkęs vadinti ir Tarptautiniu literatūros festivaliu.

Pagalvojau, kad stiprėjančios tarptautiniai ryšiai jau duoda vaisių. Susipažinę su lietuvių rašytojais ir jų ku-

ja įdomi, neprastesnė už daugelio Vakarų šalių literatūrą, užsienio poetai padeda jai atkelti vartus į Vakarų spaudą, į leidyklas. Vokietijoje, Švedijoje, Prancūzijoje išleidžiama vis daugiau lietuvių rašytojų knygų. Mūsų literatūra, kiti menai sudomina užsienio šalis, Lietuva vis dažniau ir drąsiau kviečiama į svarbius tarptautinius renginius. Štai naujausias atvejis, pradžiuginęs ir Druskininkus susirinkusius mūsų poetus. Prancūzijos Žemutinės Normandijos regioninis Literatūros centras grupę lietuvių rašytojų, teatro, kino ir fotografijos menininkų kviečia į lapkričio pabaigoje Caen mieste rengiamą XII Šiaurės šalių meno ir literatūros festivalį. Greta Danijos, Islandijos, Norvegijos, Suomijos ir Švedijos menininkų šio festivalio svečiai bus lietuvių rašytojai Vanda Juknaitė, Jurga Ivanauskaitė, Marius Ivaškevičius, Sigita Parulskis ir New Yorke gyvenantis lietuvis filminkas, poetas Jonas Mekas. Normanijoje bus surengta ne tik J. Mekos filmų programa, bet ir pristatyta Lietuvoje seniai išleista ir išpirta, o dabar į prancūzų kalbą išversta ir Pariziuje išleista jo esė knyga *Laiškai ir Niekur*, o taip pat lietuviškų novelių antologija *Sielos rūke*, kitos lietuvių literatūros knygos prancūzų kalba. Poetinio Druskininkų rudens dalyvis pasiekė ir kita panaši žinia iš Stockholmo: 2005 m. Lietuva pakviesta pristatyti Švedijoje viešnios teisėmis tarptautinėje Goeteborgo knygų mugėje.

Nukelta į 3 psl.

Užsienio poetų vakare savo eilėraščius skaito vokiečių poetas Lutz Seiler (dešinėje) ir vertėjas Laurynas Katkus. Algimanto Žiziūno nuotrauka

lykus vystyti. Kadangi eksperimentų su ligoniu negalime vykdyti, o kiekvieną valandą pasaulyje yra kažkas nauja kardiologijoje, širdies chirurgijoje arba medicininėje elektronikoje, tai mes niekaip nevajame su tom naujienom eiti į priekį, o be eksperimentų čia nieko nepadarysi, juo labiau,

kad mokslo daktarų disertacijų apgynimas be eksperimentu neapsieina.

—Vadinasi, Lietuvio fondo premija atėjo pačiu laiku.

—Labai ačiū už įdomų ir informatyvų pokalbį. Paruošė Danutė Bindokienė

Vladas Braziūnas

REGĖJO RAGANA IR JOS SVITA

kaip smalsiai tie Jano veidai vienas kitą apžiūrinėja
senas regi tik užvakar, jaunas toli užporyt
sumalsi, privirsi maltienės sprangios, nevaliosi praryt
varstys duris kas netingi, prileis supelėjusio vėjo

brendame vingiais, atodairom, nors dar atrodome jauni
ir amžini, bet širdy – neapsigaudinėjam
ėjo nuvejo, subrendo ir susiraukšlėjo
vėtrungė veliava, sklendusi – šlept patvorin

šiepias, šlapia, nei akim nusišluostyt nei kojom
kiek jas aukojom ir rusiškiem autam ir vokiškiem
automobiliam
guli ir žiūri, matau, va ant balto satino nebylios
blizgančiais batais apautos, ant batgalių spindulius kloja

lubų raštuotų sietynai, toj salej skanduota tiek raštų
šitiek draugų išparduota už trisdešimt jų, amžinybių
regiu, amžinoji Verutė, rūmų valytoja, paima šluotą ir
įžymybę
stumia, tas grumias, bet ką tu su boba, – op! ir iš rojaus
iškrapšto

užkiša baslį už durų, tokia šventatėtrė be raktų, beraščiai
Janas iš veidrodžio, Janas iš knygos, iš antkapio Janas, tiek
senių
nestygusių būti jaunų, tiek jaunikių susenusių išmintį semia
iš svetimų babilonų, iš jų balaganų – šitai ir aš, tik katras
čia

2003.II.19–25

***

koks čia ežeras, jei
be Meilės salos
kad miegočiau kietai
minkštai man paklok

po galva – riedantį akmenį
dumbantį dugną, debesis
baltą atspindį mano nutebusioms
akims pro plytą atspindžius

irklas vandeni lyg bibliofilo
peilis knygos puslapius pjausto
koks čia gylis, gali tik nujauti
ežeras tyli

Biržai (Širvėna), Vilnius, 2003.VIII.4–13

***

šlapio šuns kvapo pilni namai
dar nežinau, kad jau kapo kvapo
kietas vanduo, aplink skysti vandenai
šiuo pažliugusie lapai, guodžioja, vapo

lopeta kluodu baltas karklo šaknis
ne pakartas, sustingdytas adatos gailėstingos
nieko vertas stringa bailus šaknis
ledo lustas galugerklį stringa

ubago kėsnis, paskutinis, raumenys atsileidžia
iki susitikimo tose pačiose bangose
vakaro žinios, sutinus vandens dvasia

skleidžias per stiklą, per suragėjusį vyzdį
lek pasitikti, atėjo žliba Karalystė
lek ir laizyk kaip laizėi mano blogstantį veidą

2003.VIII.30–IX.2

BESTIARIUS

paukščiai nutilo, klausykis vėjo Orfejo
baugščiai artėjant iš dūmo, artumo, iš tavo, žmogau,
sukurtumo
stulbsti: rakineja pamatus, rankioja, barsto, barsto ir
rankioja kaulus
traukia linksmi paskui karstą barsukai ir putpelės, liūtai ir
kiaunės

nesiniauja ir nesiliauja džiugaut, saulėtos pūgos
liečia, liečia akis ir lūpas, šviečia pelės pilvukas
kviečia iš miesto didžiąją seserį
per laukus, per kalnus devynis švelnios uodegų girios

nyra ir skęsta ir nyra į jūrą
kas man užėjo teisybę rašyti, teisybę gyventi
gyvasties šventen kreipt savo žvilgsnį, aklą ir niūrų

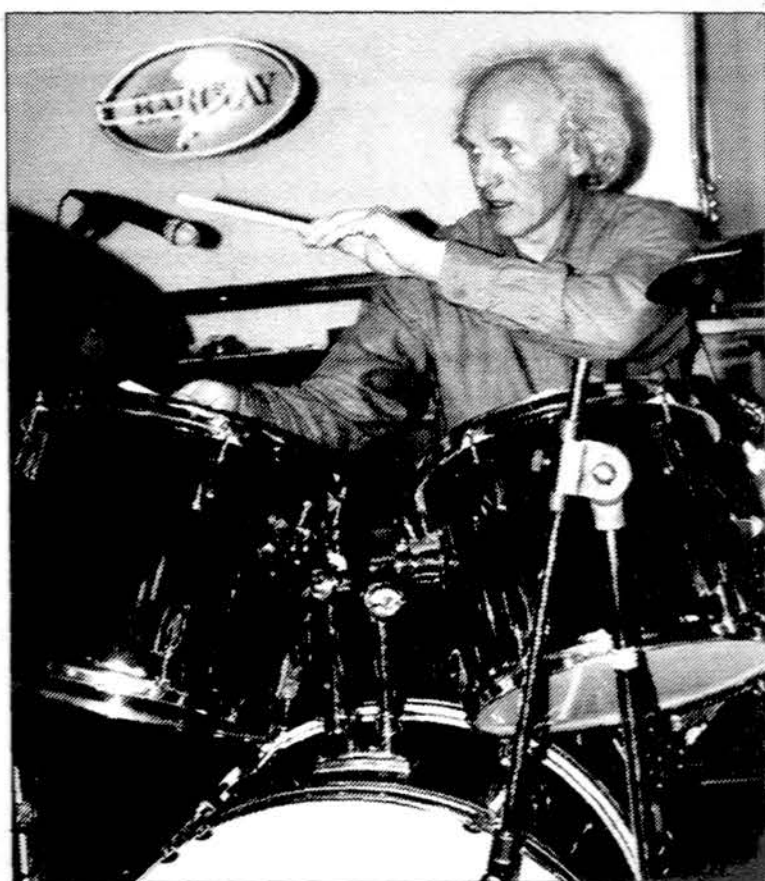
sekt iš paskos, nesiduoti liūliuojamam fleitų
šiept paskutinį kirmijantį protinį dantį
Dieve meldynų, meldžiuos, kas užėjo, kad jau nepraeitų

2003.IX.3–4

tylinti mano Babele

ir savo dienas aukojo
ir jų, mirusių, kūnus degino
ir savo vienišystę viešai išpažino
ir savo apmaudą man išsake

po svetimus tekstus
šiek tiek po savo
šiek tiek po virtuvę
po to įklimstu

Poetinio Druskininkų rudens šventėje džiazo muzikantai atliko Vladimiras Tarasovas. A. Žiūno nuotr.

Poetinio rudens laureatas

Atkelta iš 2 psl.

Bendra kalba, poezija įvairiomis kalbomis skambėjo ir Poetinio Druskininkų rudens šventės dienomis. Rašytojų klube buvo surengtas amerikiečių poetų A. McCann, K. S. Keys ir vokiečių poeto L. Sieler kūrybos vakaras. Originalo kalbomis jų skaitytus eilėraščius lietuviškai „išguldė“ jų kolegos jauni vilniečiai L. Katkus ir T.S. Butkus.

Lietuvių ir užsienio šalių poetų bendri poezijos vakarai buvo surengti ir Druskininkuose. Kadangi mūsų ir užsienio poetų buvo dauguma po lygiai, tai lietuviškai perskaityti eilėraščiai buvo verčiami į kitas kalbas, o svečių originalo kalba – į lietuvių. Beje, europietiška arba pasaulinė skambesį turi ir šventei išleistas almanachas Poetinis Druskininkų ruduo 2003. Įvairių šalių poetų eilėraščiai jame taip pat pateikti originalo ir lietuvių kalba, o lietuviški – į Vakarų kalbas.

— Tokiu būdu mūsų poezijai geriau pasiekti kitas šalis, o mums — susipažinti su užsienio plunksnos brolių kūryba, — paaiškino Poetinio Drus-

kininkų rudens iniciatorius bei vadovas ir almanacho sudarytojas poetas Kornelijus Platelis, pridurdamas, kad Druskininkų rudens poezijos šventė tampa tikra vertimo laboratorija.

Rudens šventėje poetai ne tik skaitė savo kūrybą, bet ir tęsė pernai pradėtą diskusiją apie poezijos sąsajas su keturiomis gamtos stichijomis. Pernai Druskininkuose buvo nagrinėta ugnies, šiemet — vandens stichija. Pasak diskusijoje kalbėjusio K. Platelio, simbolinė prasme vanduo — tai būtis, substancija, kuri, susijungusi su ugnimi, sudaro gyvybės formas. Tad, galima sakyti, ši substancija teikia gyvybės ir poetiniams kūriniams. Poezija laike ir dega kaip ugnis, ir teka kaip vanduo.

Poetinio rudens renginiuose atsispindėjo ne tik poezija, bet ir kiti menai, kaip nors susiję su vandeniu. Buvo surengtos kelios dailės kūrinių, meninės fotografijos parodos. Savo paveikslus vienoje Druskininkų meno galerijoje eksponavo iš Velso atvykusi poetė

ar nepamirštu padainuot
pastovėt prie savo namelio
su visom nemažom neteisybėm
žvelgti savo senatvėn ir melstis, kad būtų tik taip

kaip į kokią seną neseną, savo nesavo laišką
daiktas gražus koinė, moduliacijos, variacijos
nuojautos, vėlniai žino kaip
iškeliančios dalykus, tavo paties ne neįtartus

ta jūra kalbų išties azartiškas daiktas
kai netyčia įsipa įsmarkuoja
nuo pat gyvenimo pradžios
nuo pat ugnies, nuo kinivarų

o kada mes iš šito viešbučio grįšim
į atskirą grietį nuomoj, tau nepatiks
visokių savižudžių atvejų
prikrauta tylinčioj Babele

vienas toksai protingas, sprendžia, gyventi moko
laikykis, nedink iš šio svieto
va pamigau, pasivaikščiok
po senuosius namus Pasvaly

atsikeliau toks keistas, nusiprausiau, vėlei kavos, lyg geriau
šiandien nesišukavęs
sunkios dienos iki šventadienio
sueina žmonės ir metai, švęsim, minėsime

po verksmų nakties
per patį vidurdi, patį karštymetį
kalbotyros knygos sako taip pat
buvo romūs, patvarūs, mirtingi

2003.III.6–7

Christine Kinsey.

Poezijos šventėje netrūko ir muzikos. Garsusis džiazo muzikantas V. Tarasovas kartu su kitais muzikantais atliko ne tik savo kūrinių „Kantatos“, bet ir „Sonatiną“ obojui, kontrabosui, būgnams bei keturių poetų balsams. O tie „balsai“ — tai amerikiečiai K. S. Keys, G. Beltran, rusų avangardinio meno, performansų ir poezijos renginių organizatoriaus D. Prigovas ir jaunas lietuvių poetas A. Valionis. „Aidint džiazo muzikantų ir poetų skambiam kūriniui, nuo Druskininkų medžių ėmė smarkiau byrėti lapai, virš Nemuno tirštėjo rūkas, o mano gyslų magistralėmis svaigalingai cirkuliavo raudonieji kraujo kumeliai“, — su humoru gaidelė džiazo koncerto išpūdzius dailios poetas R. Šileika.

Daug lankytojų sutraukė nuo praėjusio iki šiemetinio Poetinio Druskininkų rudens išleistų knygų pristatymas. Daugiausia poezijos knygų — net 22 — per tą laiką išleido Lietuvos Rašytojų Sąjungos leidykla, pelniusi poezijos rudens premiją.

Paskutinę Poetinio Druskininkų rudens dieną atėjo metas svarbiai akimirai — Jotvingių premijos laureato paskelbimui. Nuvilnių vieninių plojimui, pranešus, kad juo tapo vilnietis poetas Vladas Braziūnas už ne vieną ženkli poetinį darbą: už šiemet išleistą poezijos rinkinį *Būtais*

nebaigtinis / imparfait, lenkiškai rašančios Lietuvos poetės Alicijos Rybalko eilėraščių vertimą į lietuvių kalbą ir žuvusio jauno poeto R. Jonučio rinktinės *Aušra kambary be langų* sudarymą.

Pernai penkiasdešimtąjį gimtadienį pažymėjęs V. Braziūnas, gimęs Pasvalyje, Vilniaus universitete baigęs lietuvių kalbos ir literatūros studijas, 1983 m. debiutavo eilėraščių rinkiniu *Slenka žaibas*. Paskak literatūros kritikės D. Satkauskytės, šiame ir po jo sekusiuose kituose jo rinkiniuose yra svarbios žodžio išraiškos priemonės, fonetinis kalbos lygmuo, prasmų ir garsų žaismas. Tuo ypač pasižymi ir pernai išleista jau devintoji V. Braziūno poezijos knyga *leimeileimeile*. Pasak literatūrologės prof. V. Daujotytės, joje mūsų gimtoji kalba lyg senoji liaudies muzika skamba, plasta todėl, kad ji gyva ir plastiška. Jotvingių premiją lėmė V. Braziūno šiemetinė knyga *Būtais nebaigtinis / imparfait* — dvikalbė. Laureato eilėraščiai joje skamba lietuvių ir prancūzų kalbomis (vertė G. Dručkutė). Patraukia, tarsi skambėtų skamba ši originaliai, skoningai dailininkės S. Chlebinskaitės apipavidalinta knyga, kurią galima pavadinti bibliofiline. Pati knyga, skambanti lyg tauri poezija — tai poeto, dailininkės ir leidyklos bendras kūrinys, jau dabar tapantis bibliografinė retyne

— šios knygos tiražas — tik 222 egzemplioriai. Pagaliau, visai neseniai išėjo kita V. Braziūno knyga *Karilionas tūkstantis ir vienai nakčiai* — tai taip pat originali, vos ne visą Lietuvos gyvavimo tūkstantmetį apėmianti poema.

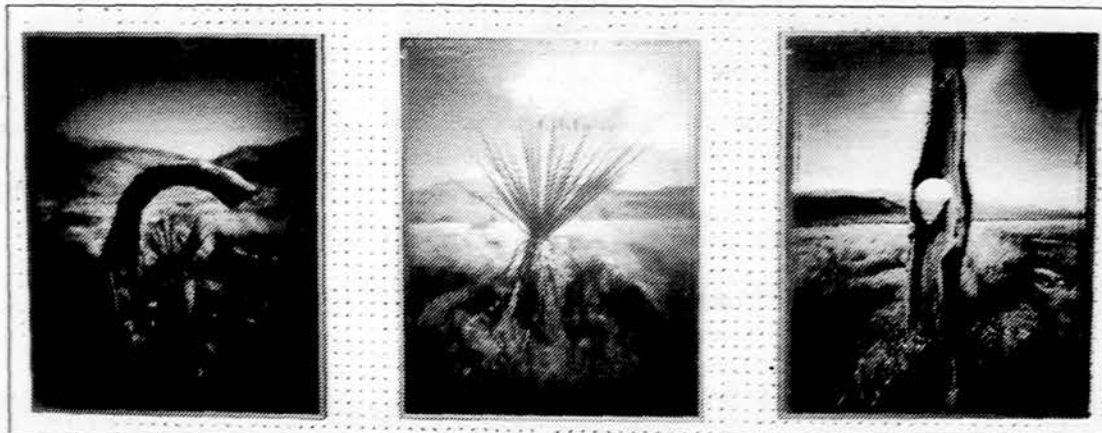
V. Braziūnas — taip pat geras, gabus vertėjas. „V. Braziūno kaip vertėjo, patirtis, jo išlavinta klausos lėmė, kad vertimų skambesys kone adekvatus originalų tonacijoms“, — apie A. Rybalko knygos vertimą rašė literatūros tyrinėtojas A. Kalėda.

Dabar Jotvingių premijos laureatas V. Braziūnas rengia kitą poezijos rinktinę. Pluoštą savo naujų eilėraščių jis pateikė *Draugo* kultūriniam priėmimui.

Druskininkų poezijos šventėje netrūko ir kitų premijų bei prizų. Apdovanojimą už poetinį debiutą — pirmąjį eilėraščių rinkinį *Išteku* pelnė autorė Agnė Žagrakalytė. Pasak Rašytojų sąjungos leidyklos vyr. redaktoriaus V. Sventicko, — tai vienas savičiausių poetinių debiutų.

Tarp premijuotųjų buvo ir užsienio poetų. Anoniminių eilėraščių konkursuose apdovanojimus laimėjo belgų poetas W. R. Roggeman ir vokiečių — L. Seiler. Pirmojo poeto eilėraščius į lietuvių kalbą išvertė A. Gailius, antrojo — L. Katkus.

Algimantas Antanas Naujokaitis

Dariaus Kuzmicko fotomeno darbai.

Du skirtingi fotomenininkai

Jų darbus medituodamas, stebėjau Los Angeles Ateitinių tradicijų meno parodą lapkričio 2 d. Šv. Kazimiero saleje, kaip visad, sekma-dienio popietės metu. Ir kas ypatinga, po dar nesiliovusios ugnies stichijos Pietų Kalifornijoje, rengėjai žiūrovų stoka skystis negalėjo. Žmonės pri-traukė pakvietimo gražūs at-virukai, žinutė su nuotrauka *Drauge*, na, ir pats faktas, kad bus rodomi naujos bangos ateivio, jauno fotomenininko Dariaus Kuzmicko bei daug kam pažįstamo, pagarbių me-tų sulaukusio, Vytauto Fle-džinsko darbai. Vytautas foto-grafavimu užsiima nuo pat vaikystės.

Kaip bežiūrėti — įdomus du-etas. Bet jų kūrybinis pobūdis bei potencialas visiškai skir-tingas. V. Fledžinskas nedide-lio formato nuotraukų ne per daugiausia. Maloniai nuteikia jaukiai suderintos spalvos, tikroviški siužetai: jaunimo, gėlių, aplinkos objektų. Kaip rašoma parankiame parodos lakšte, V. Fledžinskas panaudoja naujausius elektroninius būdus. Lanke Brooks Photo institutą Santa Barbara, CA. Parūpindavo iliustracijas banko leidžiamam žurnalui. Pelnė eilę pripažinimų mėgėjų var-zybose. Šiuo metu yra „Lei-sure Village Camarillo“ foto

grupės pirmininkas. Trumpai tariant, tauri kūrybinė veikla. Dariaus Kuzmicko vaizdai, kaip nurodoma tame lakšte, „slyruoja tarp fotogra-fijos ir tapybos“. Ir tai, kad jie „sukelia impresionizmo užuo-minas“. Suprantama, tik toks susidaro išpūdis, nes Dariaus dėmesys skirtas gamtai. Žiūri ir galvoji, jog tai juosva, pilka, balva paletė švelniai pa-lytėtos drobės. Tačiau be jokio impresionistinio gyvastingu-mo. Vienuoliški, kaip teisingai rašoma, palinkę į mistiškumą. Be abejo, daug kas žino, kad impresionizme mistikos nėra. O D. Kuzmicko fotografijų mistika man labiau primena neoromantinį peizažų mini-malizmą. Daug erdvės, hori-zontalios platybės. Dangus, akiratis, žemė. Jūra, vanden-y-nas, tyrai. Šiek tiek horizon-talumą pajavirinančių verti-kalių pavidalų — stulpų, me-džių, dykumoj riogsančių gūbrių. Yra keli tolygiai erd-vūs spalvoti peizažai. Išskyrus kelias išimtis, toks maždaug bendras Dariaus ekspozicijos išpūdis. Sakyčiau, asketiška pagrindinių elementų raiška. Kai kam gali atrodyti didinga. Kai kam — perdėm vėsi.

Savo įremtą lobį (30 kūrinių), Darius, pasisamdęs di-desnį autobusiuką, atgabeno

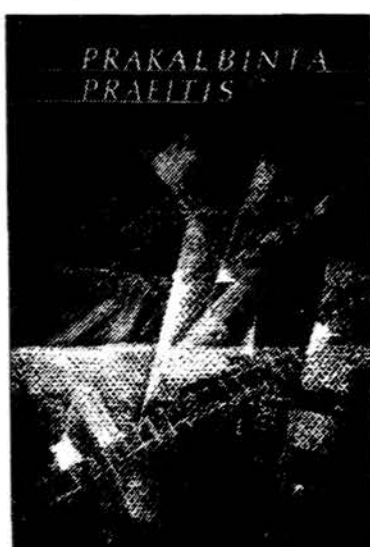
iš Las Vegas, Nevada, kur jis nuo 1997 m. gyvena su žmona Daina bei dukrelėmis Rusne ir Rūta, yra sąrašas su kainomis — gana kukliomis. Beveik du trečdaliai tų paveikslų sukurti, naudojant *camera obscura*. Tai senų laikų dėžutė, be ob-jektyvo, per mažą skylutę pa-gaunanti apšviestų objektų spindulius ir viduje ant už-pakalinės sienelės užfiksuo-janti apverstą reginį. Primity-viai magiškas būdas! Dariaui Kuzmickui tapęs stilistine priemone. Nustembi, matyda-mas *camera obscura* sukurtus net didokus vaizdinius, kaip „great salt lake“ (36" x 36"), „monument valley“ (36" x 45"), du „baltijos“ paveikslus, kelis iš „vandenyno“ ciklo, drama-tišką „saulės užtemimą“, kur iš juodo mėnulio disko ribų verziiasi raudonai oranžinės saulės liepsnos.

Dykumų ir vandens temati-ka itin dažna. Visa tai būtų la-bai tikėtina šiemet Poetiniam Druskininkų rudeniui Lietu-voje, kur buvo surengtas kon-kursas parašyti geriausią eilė-raštį vandens tema. Skačiau laimėjusių kūrinius. Radau ap-šėdusį jmantrių metaforų bei retų žądzų, tačiau nei vienos eilutės vandenyno ar jūros di-dybei.

Nukelta į 4 psl.

Leidiniai

Mes nepamiršome, nes pamiršti neįmanoma!

Prakalbinta praeitis. Moksleivių rašinių konkursui „Lietuvos kovų už laisvę, kariuomenės bei netekusių istorija“. Sudarė Dalia Kuodytė. Daailininkas Romas Dubonis. Išleido Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras; Krašto apsaugos ministerija. Vilnius, 2002. 400 puslapių; minkštais viršeliais. Kaina sutartinė.

Pratarmėje knygos sudarytoja Dalia Kuodytė paaiškina, kad čia randame mokinių rašinius. Tai jau trečiojo respublikinio konkurso rezultatai. „Konkursas susidėjo iš dviejų dalių – viktorinos bei rašinio konkurso“ (psl. 5). Viktorinos? Naujas žodis? Pagalbon ateina dvidešimties tomų *Lietuvių kalbos žodynas* (Moklo ir leidybos institutas, Vilnius). Tokio žodžio ten nėra. Aha, turbūt angliškas žodis su lietuviška galūne. Tokio žodžio nerasta ir anglų kalbos žodyne. Tad šiam kartui „viktorina“ lieka mįslė.

Pirmojo rašinių konkurso rezultatas buvo knyga *Nelaisvės metų atspindžiai*. Antraisiais konkurso metais dėl lėšų stokos rašiniai liko archyve. Pernai rasta galimybė, sudėjus į vieną, išleisti dviejų pastarųjų konkursų metu pateiktus rašinius, nors buvo atrinkti tik geriausi. Tačiau neįdėti rašiniai niekur nedingo. Konkurso dalyviams tariama, kad „jūs darbas jau dabar prisideda prie mūsų manymu, labai svarbios užduoties – kad ne liktų nei vieno užmiršto, neaplausto, neišsklausyto... Juk žmonėms, patyrusiems tiek skausmo, kancios, netekčių, nepaparaštai svarbu, kad jų gyvenimu domimasi, ypač jei tai jauni žmonės, galbūt net jų anūkai, vis neturėdavę laiko prisėsti šalia ir pasiklausyti liūdnos liūdnos pasakos apie gyvenimą, kurio net priešui nelinkėtum“ (psl. 6).

Atrinkti konkursiniai rašiniai suskirstyti į šešetą skyrių: Tai ir faktai patvirtina; Nepabuvęs kareivėliu; Lietuvos žydų lemtis; Laisvės kovos; Tremtis, lageriai; Tai vyko sausi. Dabar truputį statistikos. Skyriuose išspausdintų rašinių skaičius svyruoja nuo keturių iki keturiolikos. Iš viso sutelkti 47 rašiniai. Juos paruošė 60 autorių. Visi rašiniai, išskyrus du atvejus, turi vieną autorę. Tų išskirtinių dviejų rašinių autorių išvardinta, viename – net vienuolika, o antrame – keturi. Merginų autorių buvo 46, o vaikų – 14. Visur pažymėta autoriaus lankomoji mokykla. Prie daugumos rašinių autorių paminėta ir mokytoja ar mokytojas. Dauguma buvo

moterys (51). Paminėti tik du vyrai mokytojai. Prie tuzino rašinių autorių jų mokytojų „užnugaris“ visai nepaminėtas.

Rašinių autoriai savo informaciją ėmė ne tik iš rašytų šaltinių, bet ir iš dar gyvų aprašomų įvykių liudininkų. Daugeliu atvejų tie liudininkai buvo seneliai, tėveliai ir kiti artimieji. Pateikiami pokalbiai, kuriuose apstu įvykių detalių, pavardžių, datų ir išvalgų. Pirmoje knygos dalyje pro skaitytojo akis prabėga žiaurumo protrūkis 1941 m. birželio mėn. Praveniškos prievartinės kolektyvizacijos momentai, trėmimai, Vilniaus krašto istorija, keistoji „Armija Krajova“ ir kiti įvykiai.

Antroje dalyje skaitome apie Biržų krašto savorius, apie autoriaus prosenelio Stasio Raštikio gyvenimą, Lietuvos kariuomenės kūrėmąsi 1990–2001 metais.

Trečioji dalis – Lietuvos žydų lemtis. Čia keturi rašiniai. Pats pirmasis, užima 33 puslapius, turi keturiolika autorių. Jam geriau tiktų studijėlės, o ne rašinio pavadinimas. Autoriai kruopščiai apklausinėjo vienuolika liudininkų ir stengėsi atkurti Pankonio žydų gyvenimą bei jų likimą. „Skaitėme įvairių literatūrą, aplankėme vietas, susijusias su žydų gyvenimu. Bet svarbiausia – apie tai išgirdome iš savo senelių, kaimynų. Kalbėdavomės apie šių žmonių gyvenimą, likimą, su tėvais aptardavome užrašytus pasakojimus. Tėvai taip pat beveik nieko nežinojo apie Pankoniję ir mūsų rajone gyvenusių žydus... Visi kartu mastėme, kokie keisti ir tragiški būna istorijos vingiai. Augo mūsų patirtis, tikrovės suvokimas“ (psl. 162).

„Laisvės kovos“ – tai ketvirtoji knygos dalis. Čia sutelkti devyni rašiniai. Iš pavadinimų galima suvokti ir jų turinį. Aprašomas paskutinis Aukštųjų partizanų Antanas Kraujelis-Siaubūnas, partizanų dvasinis pasaulis, jų priešais gyvenanti laisvai, Lietuvos partizanų kovos reikšmė. Savo stiliumi išsiskiria parašyta poema – „Viena naktis – tokia kaip visos kitos“, skirta Sangrūdės apylinkių partizanams atminti. Tai septynių puslapių poema, pradedanti šiais žodžiais:

„Šaukiu aš jus:
Pakilkit iš pelkynų
Ir iš daubų – savųjų
kapinynų!“

Šaukiu aš jus,
Kovojusius už laisvę
Ir už save,
Už prigimtine teisę.
Pakilkit ir sugrįžkit!
Kitų širdyse jūs nemirę,
Todėl sugrįžkite
prisiminimais!“ (psl. 261)

Poema baigiasi pažadu neužmiršti poemoje išvardintų trylikos patrizanų:

„Daug smėlio supustys dar
vėjas,
Daug lapų kris ir vėl
žaliuos,
Daug pasroviui nubėgs
vandens,
Ir daug sniegų supūs žiema.
Bet neužneš jų atminimo
Nei baltas smėlis,
Nei pūga.“

Ir neužplaks jo rudeniniai
lietūs
Nei medžių lapai neužklos.
Nes tol, kol gyvas bus
lietuvis,
Ir atminimas apie juos
gyvuos...“ (psl. 267).

Daugiausia rašinių – keturiolika – sutelkta penktoje knygos dalyje, pavadintoje „Tremtis, lageriai“. Čia skaitytojas artimai susipažįsta su sovietiniu teroru Lietuvoje ir trėmimais. Rašinių pavadinimai yra gana aiškūs ir nedviprasmiški: Suaižytas gyvenimas; Skausmo ir netekčių metai; Tremtį prisiminus; Ką mena geležinkelio bėgiai?; Iš motutės pasakojimų ir t.t. Detaliai aprašomas vienos Sibirian ištremtos šeimos likimas. Ištremta šeima 1956 m. grįžo į Lietuvą, bet viena duklė liko Rusijoje. Dabar ji pagaliau grįžo į laisvą Lietuvą. Kartu atvyko ir jos Sibire gimęs sūnus Andriejus. „Ką tau reiškia Lietuva?“ – paklausė rašinio autorė. Jis atsakė: „Čia gyvenimo mano seneliai, prosenelės... Vis dėlto mano gimtinė yra Rusija, bet visada ten gyvendamas norėjau būti europietiu. Lietuvoje man labai patinka. Lietuva dabar man viskas“ (psl. 340). „Susimąsčiau, – toliau rašo rašinio autorė. – Kaip gera išgirsti, kad kažkam Lietuva vis dar brangi, reikalinga, kad kažkas ir po daugelio metų gali sugrįžti čia, į tėvynę, kur visko pradžia, kur paslaptį šlama pušys, tokios panašios į taigos, kaip sakė Andriejus, kur ir paukščiai skambiau gieda, ir žemė lengvesnė. Sugrįžti dabar, amžių sandūroje, kai, rodos, svarbu greičiau išlekti į

užsienį ir užsidirbti daug pinigų. Pasirodo, kai kas gali ištarti:

Tėvynė – tai Nemuno juosta,
Visame pasaulyje viena,
Jos niekas pakeisti negali,
Tėvynė – lopšinė daina“ (psl. 340).

Knyga baigiama, „Tai vyko sausi“ skyriumi. Čia sudėti keturi rašiniai, aprašantys 1991 metų sausio 13 dienos įvykius. Tą kruviną sekmadienį žuvo keturiolika, o apie 400 buvo sužeisti. Rašiniuose duodama daug senesnių vykusių įvykių detalių, parodoma daug drąsos, vilties ir solidarumo. „Mažytis mūsų kraštas, tik taškelis pasaulio žemėlapyje, tą atmintiną dieną parodė žmoniui, kaip reikia myleti tėvynę. Netikėtai, kad tai mes užmirštame, kad mums nesvarbu, kas vyksta. Gal ne visada pakilūs, gal ne visada pagarbūs, gal per dažnai įžulūs (juk mes jauni), bet mes nepamiršome! Nes to pamiršti neįmanoma!“ (psl. 396).

Ši nuostabi ir tikrai prasminga knyga baigiama rašiniu, kurio paskutinis paragrafas baigiamas Bernardo Brazdžionio posmeliu. „Nerimas, tingai virpčioja degančios žvakės liepsnelė. Liepsnelė, tu gali visą pasaulį paversti peizažu. Tu man primeni kraują, pralietą Vilniaus gatvėse. Kraują nekaltų žmonių, kurie grynė savo ir visų mūsų laisvę.“

Tik laisvė tautos auga, žydi,
klesti,
Tik laisvė gyvas, kuriantis
žmogus.
Mums buvo lemta pergalę
šią švesti,
O kritusius telaimina dangus“ (psl. 396).

Romualdas Kriaučiūnas

Du skirtingi fotomenininkai

Atkelta iš 3 psl.

Gal tik Mariaus Abramavičiaus „Sapne“, kur poetas regi „žydą, begalinį / vandens spindesį / ten apacioje...“

Bet ten kitas žanras. O čia pabaigai galima pakartoti tai, ką byloja rengėjų informacijos puslapis ir ką apie fotografus kalbėjo, neseniai anūko sulaukęs (šią žinią klausytojai palaikė linksmu pritarimu), sąmoningas Ričardas Kontrimas: Darius gimė Kaune 1965 m. Studijavo architektūrą Vilniaus technikos Gedimino universitete. 1992 m. atvyko į JAV ir Utah universitetą, Salt Lake City, tęsė studijas. 1995 m. jam buvo suteiktas Architektūros magistro laipsnis.

Turėjo dvi asmenines paro-

das Kaune. Su camera obscura sukurtus paveikslus ekspozavo Winchester Center galerijoje, Las Vegas, Nevada. Grupinėse parodose dalyvavo San Francisco ir Sacramento, CA. Las Vegas, Barcelonoje, Ispanijoje, Lietuvoje „Darius fotografijos puošia įvairių restoranų, viešbučių, bankų, firmų bei privačių namų sienas“. Žodžiu, turiningi karjeros metai.

Atsiviešindamas su šia poezine paroda, *volens volens* išsijautė į menininko padėtį. Juk tiek laiko ruošėsi, taip toli važiuota, pusdienį praleista, paveikslus kabinant ant stovų, ir štai, po trumpo gražaus atsivėrimo lietuviams,

Fotomeno parodoje Los Angeles, Ca. Iš kairės: Darius Kuzmickas, Raimonda Kontrimienė, Vytautas Fledzinskas, Ričardas Kontrimas.

Perėję siaubo slenkstį

Prisiminimų knygos *Su adata širdyje* aptarimo dalyviai Rašytojų klube. Iš kairės: teatrologas Markas Petuchauskas, knygos redaktorė Dalią Epšteinaitė, Lietuvos žydų bendruomenės pirm. dr. Simonas Alperavičius, Vilniaus geto kalinė Rožė Goldenšteina. Algimanto Žiziūno nuotr.

Į Rašytojų klubą gausiai susirinkusi visuomenė dalyvavo neseniai Vilniuje išleisto knygos *Su adata širdyje* pristatyme ir aptarime.

Pradėdama knygos aptarimą, Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro direktorė Dalia Kuodytė pažymėjo, kad ši didelė knyga skirta Vilniaus geto su-naikinimo 60-osioms metinėms. Vokiečių okupacijos laikais Vilniaus gete siaubingomis sąlygomis buvo laikomi ir žudomi gausios bendruome-

nės žydai, tarp jų – seneliai ir vaikai. Į tuos siaubingos katastrofos laikus dažnai žvelgime per statistikos duomenis, o skaitydami šią knygą apie žydų tautos katastrofą, masinio naikinimo siaubą galime sužinoti per žmones, savo prisiminimuose pasakojančius, ką jiems teko patirti, pergyventi. D. Kuodytė pabrėžė, kad rengiant šią knygą daug prisidėjo Valstybinės Vilniaus Gaono žydų muziejus. Pasak D. Kuodytės, vargu ar kas taip kruopščiai dirbo ir tebedirba dėl Holokausto, jo vykdymo ir aukų išaiškinimo kaip šis Vilniuje veikiantis žydų muziejus.

Kalbėjęs knygos *Su adata širdyje* sumanytojas ir iniciatorius, buvusių geto ir koncentracijos stovyklų kalinių sąjungos pirmininkas Tobijus Jafetas pasakė, jog žydų getai veikė ne tik Štuthofe, Vilniuje, Kaune, bet ir Šiauliuose ir kitur, koncentracijos stovyklos buvo Osvencime, kitose vietovėse. Lietuvoje dabar yra išlikę 128 žydai, perėję getų ir koncentracijos stovyklų siaubą, perėję mirties slenkstį. Prieš keletą metų jų buvo dvigubai daugiau – jie mirė, patyrę getų ir koncentracijos stovyklų kankinimus, praradę sveikatą. O knygoje *Su adata širdyje* išspausdinti 108 tuos pragarus praėjusių, gyvais išlikusių žydų atsiminimai. Dauguma jų gimė Kaune, Vilniuje, kitose Lietuvos vietovėse.

– Lietuvai atkūrus Nepriklausomybę, naikintai žydų tautai atėjo laikas prabilti apie save, apie Holokaustą, nešantį siaubą ir mirtį. Sovietiniais laikais apie tai nebuvo garsiai kalbama, – sakė knygos *Su adata širdyje* redaktorė, Lietuvos rašytojų sąjungos narė Dalią Epšteinaitė. – Kiekvienas knygon idėtas atsiminimas yra unikalus, autentiškas. Tai pusiau dokumentas, pusiau – beletristika.

D. Epšteinaitė sakė, kad getų ir koncentracijos stovyklų kaliniams nelengva ir skaudu vėl prisiminti nacių žveržimus, pažeminimą, senelių, vaikų kankinimus, žudynes. Knygon idėtuose savo prisiminimuose tai subtiliai nuskaidė Sulamita Lev, tuomet buvusi maža mergaitė (gimusi 1941 m. birželio 7 d.): „Visą gyvenimą mane lydi jausmas, jog aš prisimenu, kas mums nutiko, nors suprantu, kad negaliu to prisiminti... Prisimenu savo pusseserės Dorą ir Mirą, kurių niekada nesu

mačiusi – jas išplėšė iš jų motinų rankų Kauno gete. Prisimenu tėvo seseris ir jo tėvus, kurie gulė Paneriuose, mamos seserį, kurią su šeima sušaudė 9-jame forte. Prisimenu juos visus ir viską“.

Lietuvos žydų bendruomenės pirmininkas dr. Simonas Alperavičius sakė, kad padės šviesti mūsų visuomenę apie žydų tautos katastrofą, ir tuos, kurie dar nenori pripažinti karčios tiesos, pila pamazgas ant žydų, jų bendruomenės.

Sv. Pranciškaus Asyžiečio (bernardinų) bažnyčios kunigas vienuolis Arūnas Peškaitis sakė, kad žmonės jo klausia, kur buvo Dievas tais baisiais laikais, kad leido tokius žydų tautos naikinimus? Bet jis negalys atsakyti į šį klausimą, tik gali pasakyti, jog bus aišku tada, kai žudikus ir jų aukas pamatysime amžinybės perspektyvoje. Tie, kurie siaubo nepatyrė, vargu ar viską pajėgūs suvokti. Žmonės, kurie išliko, surašė šion knygon savo skaudžius atsiminimus – yra didvyriai – jie padarė daugiau, negu galėjo. Kun. A. Peškaitis sakė, kad tokių baigusių daugiau – jie mirė, patyrę getų ir koncentracijos stovyklų kankinimus, praradę sveikatą. O knygoje *Su adata širdyje* išspausdinti 108 tuos pragarus praėjusių, gyvais išlikusių žydų atsiminimai. Dauguma jų gimė Kaune, Vilniuje, kitose Lietuvos vietovėse.

Lietuvos Gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro direktorė D. Kuodytė, Kauno žydų bendruomenės pirmininkas Gerasas Žakas, rašytoja Vanda Juknaitė sakė, kad buvo Lietuvos žmonių, kurie gelbėjo, slapstė žydus. Net vokiečiai Vilniaus gete atidarė autoremontą dirbtuves (HKP) ir į jas pasiūtė žydai išvengdavo sušaudymo. Kalbėjusi viena iš knygon idėtu prisiminimų autorių, geto kalinė Rožė Goldenšteina sakė, jog gyva išliko ir į tas dirbtuves pasiūtė jos pusseserė. Pasidalinusi žiupsneliu prisiminimų, R. Goldenšteina savo gimtąją kalbą, o V. Jasukaitytė iš savo naujo poezijos rinkinio perskaitė eilėraščių holokausto tema.

Vakare dalyvavęs teatrologas Markas Petuchauskas pažymėjo, kad reikia leisti daugiau knygų, Holokaustą pergyvenusių žydų atsiminimus. Yra išlikę keturiolikmetis Vilniaus geto kankinio J. Gudoševskio unikalaus dienoraščio rankraščiai. Lietuvos genocido ir rezistencijos tyrimo centro direktorė D. Kuodytė pažadėjo, kad šie žydų berniuko dienoraščiai ir kitos knygos holokausto temomis bus išleistos.

Algimantas Antanas Naujokaitis